Shri Raghunatha Temple MSS. Library,
JAMMU

No. ४६२३

Title जातकर्मादि पद्धतिः समावर्तनान्ता

Author ✗

Extent २१ पत्राणि Age सं. १७७८

Subject सूत्रपद्धति०

जातकर्मादिपद्धतिः समावर्तनान्ता

४६१३

4613

F. = 11

धर्म०

पद्धति:

समावर्त्तनकर्म

॥१॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ इति जातकर्मादि उपनयनकर्म लिख्यते ॥ प्रथम
नि ॥ मं उपतिष्ठा । उउवास एलं । तद्दिने । स्नान संध्या । तर्पणं । वैश्वदेव
। गणेश पूजनं । मातृस्थापनं । वसोधारा ॥ वृद्धश्राद्धं ॥१॥ ॥ जातकर्मो ज
मोतरी ॥ वर्जित्रमादि । ःपाज्यं । धान्यी । चरुस्थाली । मैं जी । उंड ः ॥ परो
पवीतं । न ह्याजिन । १ । अग्ने कवाग्न्यः स्वीउकुं । स्रु । स्रुक् : मेहली । समिधः ।
घृतं । मधु । दधि । सुवर्ण नावीदी । शाण । नीस्त तली ःप्रंगुल १ । श्रावलां ६ । व्रीहिप
ल । यव प्रली । तिल प्र ली १ माष प्रली । चर्म वीविवर्द्ध गोमयी ॥ माखल । शासोलाउं
लोहकुर ः ॥ आदर्शः । इति उ चरेणा ॥ ःपाचमनं ॥ प्राणायामः । स्वस्ति नो मिमीता

सगमेमहि।। श्रीगणेशायनमः। वार ३।। अद्येत्यादि प्रयोगः। यजमान सुतस्य
जातकर्मादि उपनयनकर्माई कुरिष्ये।। ॐ समृज्या। वार ४। ॐ उपलिप्य। वार १। ॐ
उल्लिख्य। वार ५। ॐ उधृत्य। वा. ४। पञ्चभूसंस्कारा।। ॐ प्राग्निमुपसमाधाय। वामदेवी
गिरि त्रिष्टुप्। अग्निप्रणयने विनि. ॥ अवोद्विपदे शं च कुष्पदे।। ॐ पतिसमूहनं। वा. ३। ॐ
भाबार् क्राफवीरिदिरुद्भप ब्रह्मासनं दक्षिणतः। प्रणीतासनं उत्तरतः।। पात्रास
नं च।। अग्नेर्दक्षिणतो ब्रह्मस्थापनं। भूर्भुवः स्वरिति प्रतिष्ठापनं। पुष्पैरर्चनं। उत्त
रतः प्रणीताप्रणयनं। भूर्भुवः प्रणयतीति प्रणीं। भूर्भुवः स्वरिति प्रतिष्ठापनं। पु
ष्पैरर्चनं। दक्षिणं जानु आच्याच्य स्तरणं ततेत्रिस्तर। पुरस्तात्प्रथमा। अथ पश्चाद
थ पश्चात्कृत्वा। न्यग्रेण च्छादयति। पवित्रोत्पादनं। कुशतरुणे कुनखिं नचि

।पवित्रे स्थ इति पवित्रच्छेदनं।वैष्णव्याविस्त्य ऋत्विग्ग्रहणं।कुशान्त ऋणं स्त्र्यां प्रहृत्य

णं मन्त्रेण त्रिः पर्युक्षणं महतानां पयोसीत्याज्यस्थालीमादाय। इषे त्वा। ॐ

सृणौ। स्रुवः प्रतपनं। संमार्गः। पुनः प्रतपनं। स्रुक्च संमार्जः प्रतपनं। प्रोक्षणी

।मिद्दुणं संमार्जः प्रतपनं। प्रोक्षणीं। ॐ जैत्वेत्युद्गुद्धासनं।। स्त्रुवेत्युदग्वर्द्धकं त्वा।

2 सवितुष्ट्वा प्रसव इत्यिरित्याज्यसंस्कारः। ॐ सवितुर्नारित्युद्गु संस्कारः।।

तेनोदकेन सर्वस्य प्रोक्षणं। ताप्रणीता प्रोक्षणं। ध्याइ विष्णुग्रहणं: प्रप्रमीज

न्मति। रोहिणी जन्मनक्षत्रांत स्यनामकाणं मिग्रहणं। एवं ॐ: प्रपद्ये: प्रयोगे

ति वाच्यः प्रजापतये रोहिण्यै सोमाय मृगशिरसे ज्येसोमाय जुष्टं गृह्णा

मि॥ श्चतुर्थन्तु हविरासादनं॥ अष्टौ अग्नेः कृत्तिकाभ्यः प्रजापतये रोहिण्यै सोमाय मृगशिरसे रुद्रा
य सोमायेत्याज्येन जुहुयात्। प्रोक्षणीमित्रः प्रक्षालनं॥ इध्मस्य णं। कृताग्निघारणं। उदुहासनं। पार्श्वप्र
क्षालनं। प्रत्याग्निघारणं। सन्दंशासमिधो जुहुयात्। प्रजापतये स्वाहा॥ आज्यकृतविश्वेदेवा
साति स्कन्दोपयहणं। चमसो हिरण्यस्य रूपौ प्रजनेगतां त्वमग्नेपृमति स्त्वं मतान्यः स्वाहा॥
इदमग्नये। उत्तरपश्चाघारे दक्षिणतो जुहोति। यस्य मे हिरण्यगर्भः स्त्रिष्टुपा। यस्य मे हिमवंतो
विधेमस्वाहा॥ इदं कायाय। दक्षिणपश्चाद्दीमध्युत्तरतो जुहोति॥ ॐ पर्जन्याये स्वाहा॥ इदमग्नये। सोमाय
स्वाहा॥ इदं सोमाय। आमध्येन्वाहुतयः। अथ जातकर्म॥ यजमानः सुतस्य जातकर्मणः आत्मनिक
मदोषपरिहारार्थं सर्वप्रायश्चित्तमहं करिष्ये। ॐ भूर्भुवः स्वः स्वाहा॥ इदं प्रजापतये। ॐ अयाश्चा
ग्नेस्यनभिशस्तिश्च सत्यमित्त्वमया असि। अया सो मनसा कृतोऽयासं हव्यमूहिषे। अया नः क
धेहि भेषजं स्वाहा॥ इदमग्नये अयसे। ॐ भूः स्वाहा॥ इदं प्रजापतये अग्नये। ॐ भुवः स्वा
हा॥ इदं वायवे। ॐ स्वः स्वाहा॥ इदं सूर्याय। ॐ भूर्भुवः स्वः स्वाहा॥ इदं प्रजापतये। कुमारस्य मी

श्री

३॥ पे ऽपानीयात् । पिता बालकस्य मस्तके नु घ्रीत्रिवारं ऽपाघ्र लंकुर्यादिति । ततः बालकस्य मस्तके
परि त्रिभिर्मन्त्रैः निश्वसन् त्र्यं मुखं च इति ॥ तस्य मंत्रः । ॐ रू चाघ्राणि हि १ ॐ यजुषा समनि हि २
ॐ सोम्नो दत्तनीहि । ततः सर्पिर्मधुनी दध्युदके च समिश्राणि कृत्वा सुवर्णेन त्रिः प्राशनं ॥ पि
ता मंत्र पठति । ॐ प्रते ददामि मधुनो घृतस्य वेदं सवित्रा प्रसूतं मघोनां ऽप्रायुष्मान् गुपितो
देवताभिः शतं जीव शरदो लोके ऽस्मिन् ऽअमुक सगोत्र ऽअमुक ऽअमुक शर्मन् प्राशाति
। वा० ३ । मेधाजननं दक्षिणे श्रोत्रे वाग्गीतिस्त्रिः । कुमारनाम्नः मणेनमाहे । वारत्रयं ॐ वाक् ३
3 ॐ वाग्देवी मनसा संविदाना प्राणेन वत्सेन सह इन्द्रप्रोक्ता । जुषती त्वा सौमनसा यदेवी मह्यं
मंहावा लीवा लीया सजिला चयंन्तु । इति मंत्रः । ततः शालस्त्रे लस्तुवर्णे कुमार स्तेव धाति । ३
परिष्ठात । स्रुवेणाज्याहुती ४ ॐ भूः स्वाहा । इदमग्नये । ॐ भुवः स्वाहा । इदं वायवे । ॐ स्वः स्वाहा । इदं ३॥
सूर्याय । ॐ भूर्भुवः स्वः स्वाहा । इदं प्रजापतये । प्रगल्भ वैश्वानरः । इति जातकर्म समाप्तम् ॥ ॥

पनामकः शर्मा। यजमानसुतस्य नामकर्मणः कालातिक्रमदोषपरिहारार्थं सर्वप्रायश्चित्त
महं करिष्ये। ॐ भूर्भुवः स्वः होंस्वाहा। इदमग्नये। ॐ अयाश्चाग्ने॰ भेषजं स्वाहा। इदमग्नये। ततः
श्रवणहोमः। चरुगृहीतेन आहुती १। अनुक्रमात् स्वा अवदानरा पुनक्त वा १। प्रथमं जन्म
तिथिहोमः। ॐ अमुष्यै स्वाहा। इदममुष्यै। नमः। ॐ आग्नेय स्वाहा। इदमग्नये। ॐ कृत्तिका
भ्यः स्वाहा। ३। इदं कृत्तिकाभ्यो। ॐ प्रजापतये स्वाहा। ४ इदं प्रजापतये। ॐ रोहिण्यै स्वाहा। ५।
इदं रोहिण्यै। ॐ सोमाय स्वाहा। ६। इदं सोमाय। मृगशिरसे स्वाहा। ७। इदं मृगशिरसे। ॐ आ
युष्टे॰ अयमग्निर्वरेण्यः। आयुर्नो देहि जीवसे स्वाहा। ८ इदमग्नये। ॐ आयु
र्दा अग्ने हविषो जुषाणो घृतप्रतीको घृतयोनिरेधि। घृतं पीत्वा मधु चारु गव्यं पितेव पुत्रमभिर
क्षतादिमं स्वाहा। ९। इदमग्नये। ॐ त्वं सोम महे भगं त्वं यून ऋतायते। दक्षं दधासि जीवसे स्वा
हा। १०। इदं सोमाय। इति चरुगृहीतेन च १० इति होमः। ततो नामधेयप्रकाशनाग वल्या
दिपत्रे कुंकुमेन बालस्य नाम संबोधनान्तं लिखित्वा। बालकस्य कर्णे पिता त्रयं वदेत्।

मुकस गोत्रा: अमुका अमुकशर्मन स्त्वेनामन नवा ब्राह्मणोध । स्वस्तिवाचनकं पुण्याह
दीर्घमायुरस्तु । ॐ शिवा: पाप: संतु । ॐ सौमनस्यपुष्पमस्तु । ॐ अक्षतं चारिष्टं चास्तु
धनधान्यसमृद्धिरस्तु । इष्टसंपदस्तु । अनिष्टनिरसनमस्तु । यत्पापं रोगं दुरितं अमुना
अमुकस्याणेन दूरे प्रतिहतमस्तु । द्विपद चतुष्पदेभ्य: सुशांतिरिय यत्नवत्तु । अस्य यस्माय
जमानस्तु तस्य नामधेयांगस्य स्वस्तिवाचनकर्मणे: शांतिसिध्यर्थं भगवन्तो ब्रुवन्तु
त्रीन्यपि इति यद् इति ... येय यादस्य मानं ... नामधेयांग स्वस्तिवाचनं कुब्राह्मणेभ्यो
यजमानसंपत्तस्यो ॐ दीर्घ ... बहुदीर्घास्तु दीर्घमायु: शांति: पुष्टि: आस्तु । यद्वद्ये पतत्
दस्तु । तिथिकर्मणे ... द्विज ... देवता: प्रीता: संपद्यन्ती । आदित्या ... वायुश्च
प्रीयंतां । प्रजापति: प्रीयंतां । स्थावरस्य योगो अस्तु । बहुपुत्रं बहुधनं चायुष्यं चास्तु
१३ ... मे निविघ्नमस्तु । आनिवादयामि सह ... वै: । पुण्याह ... वा ...
पुण्याहं भवन्तो ब्रुवंतु । स्वस्तिरं यजमानस्तु तस्य नामधेयांगस्य स्वस्तिवाचनकर्मणो

सनाग्नेधाम्नश्चसत्तामन्त्वमयाऽपा॥ अयाश्चाग्नेऽस्यनभिशस्तीपाश्चसत्यमु

यन्मऽनतिरिक्तं सर्वं तद्वत्तप्रसादात्॥ आदित्यादिनवग्रहाणां प्रसादात् उ

पविष्टब्राह्मणानां प्रसादात्॥ सर्वपरिपूर्णमस्तु॥ गृहे वृद्धिरस्तु॥ इति नानेन वं कुरु उत्त

रे कर्मणि निर्विघ्नमस्तु॥ पाणिविस्थानरा॥ इति नामकर्म समाप्तः॥ ॥ अथ अन्नप्राशनं॥ य

जमानसुतस्य॥ अन्नप्राशनकर्मण्यज्ञानात्॥ सर्वप्रायश्चित्तमहं करिष्ये॥ ॐ भूर्भुवः स्वः स्वाहा॥

इदं प्रजापतये॥ ॐ अयाश्चाग्नेऽभेषजं स्वाहा॥ इदमग्नये॥ अथानन्तरं प्रधानहोमः॥ ॥ स्रुवेणा

हुतीः॥ ॐ अन्नपतेऽन्नस्य नो धेह्यनमीवस्य शुष्मिणः। प्रप्रदातारं तारिष ऊर्जं नो धेहि द्विपदे

चतुष्पदे स्वाहा॥ इदमन्नपतये न मम॥ ॐ यच्चिद्धि ते पुरुषत्रा यविष्ठाचित्तिभिश्चकृमा कच्चिदा

गः॥ कृधी ष्वस्माँ अदितेरनागान्व्येनांसि शिश्रथो विष्वगग्ने॥ स्वाहा॥ इदमग्नये॥ ॐ महश्चि

दग्न एनसोऽभीक ऊर्वाद्देवानामुत मर्त्यानां॥ मा ते सखायः सदमिद्रिषाम यच्छा तोकाय त

नयाय शंयोः॥ स्वाहा॥ इदमग्नये॥ ॐ इममग्न आयुषे वर्चसे कृधि तिग्ममोजो वरुण सोम राज

न्॥ माता इवास्माः अदितिः शर्म यच्छ विश्वे देवा जरदष्टिर्यथासत् स्वाहा॥ इदमग्नये॥ ४॥

अया॰ पानः कुश

ततः कुमारकस्य मस्तके पवित्रं निधाय। तत्र मन्त्रः। ॐ आग्नेः प्रायंषि पवस्व आसुवोर्जमिषं च नः।
आरे बाधस्व दुच्छुनां। इति पवित्रमन्त्रणं॥ आप्यः प्राणा॥ उत्तराग्रकुशास्तरणी तदुपरि
पूर्वाभिमुखं कुमारकं उपवेशयेत्। तत्र मन्त्रः। स्योना पृथिवी भवानृक्षरा निवेशनी यच्छा
नः सर्म सप्रथः। पश्चाद्दधिमधुघृतमिश्रमन्नं स्वर्णेन कुमारस्य मुखे प्राशयेत्। तत्र म
प्राशनमन्त्रः॥ ॥ॐ भूः स्वाहा॥ ॐ भुवः स्वाहा॥ ॐ स्वः स्वाहा॥ ॐ भूर्भुवः स्वः स्वाहा॥ एभिर्मन्त्रैः पु
उवीरं प्राशनं। शेषं माता प्राशयीत। आचवि वैश्वानर॥ इति अन्नप्राशन समाप्तः॥
अथानन्तरं ॐ कुमारकर्णवेधः॥ दक्षिणविभागे जया। वामभागे जया। दक्षिणभागे पू
र्वदिशि विजया जयासा प्रथमा। मध्यस्या द्वितीया। पश्चिमदिशि तृतीया। उत्तरभागे पश्चि
मदिशि स्थिता चतुर्थी। उत्तरभागे पूर्वदिशि स्थिता पंचमी। एवं क्रमेण पञ्च जया॥ य
जमानकृतस्य चूडाकर्मणः कालातिक्रमदोषपरिहारार्थं सर्वं। ॐ भूर्भुवः स्वः स्वाहा
। इदं प्रजापतये। ॐ अयाश्चाग्ने। ॐ स्वाहा। इदं न मम। पुरस्तात्। ४। स्रुवेणाज्याहुती॥ ॥५॥

व्रीहियवतिलाः मउदापात्रं दक्षिणस्यां उत्तरतो पात्रास्थापये। पंक्ते व्रीहिदक्षि
णस्या उत्तरे नवनीतं बलदन्तं छीलं कुशाः अरासो। मारखलाछुरा। शौसोलांकुं उत्तरे
दक्षिणे उष्णोदकं। शीतोदकं। लौकिकेग्नौ कृत्वा। समीपे आसाद्य। ॐ सीर्व्य धमृतावरा
कुर्मिणी मधुमत्तमाः पृंचतां मधुना पयो मंडाधनस्य सातये। इति मंत्रेण उष्णोदकमध्ये
शीतोदकं निनयेत्। ॐ आप उंदंतु जीवसे दीर्घायुत्वाय वर्चसे। त्र्यायुषं जमदग्नेः क
श्यपस्य त्र्यायुषम् अगस्त्य त्र्यायुषं यद्देवानां त्र्यायुषं तन्मे करोमि त्र्यायुषं। पृंथुसगा
त्वाः प्रमुक्ता अमुकशर्मन्। इति मंत्रेण उष्णोदकेन। दक्षिणेगोवन्नाग पूर्वदिशि स्यतीजक
आर्द्रीकरोति। एवं मंत्रेण तृतीयवारं तामेव जयां आर्द्रीकरोति। शलल्यैकेविजटां न
कृत्वा नवनीतेनाभ्युज्य। कुशान् तस्मात् केशेनं तर्द्दधाति। ओषधे त्रायस्वैनमिति। कुशान् केशा
नकुशान् ककणीया दर्शनं संस्पृश्य। ओं हस्तु र याह णीं। तत्र मंत्रः। तेजोसि स्वधितिस्ते
पिता मैनं हिंसीः। ततोवपनी। तत्र मंत्रः। येनावपत् सविता क्षम अग्रेक्षुरेण राज्ञोवरु

एतस्य विद्वान्। येनधाता बृहस्पतेरिन्द्रस्य चावपच्छिरः। तेन ब्रह्मणा वपते तमद्यायुष्मा
न्दीर्घायुरयमस्त्ववीरः॥ अमुकसगोत्रा अमुका अमुकशर्मा वपामि। केशान गोमयमध्ये मु
ञ्चा। पुनरपि पूर्वोक्तेन प्रकारेण द्वितीयजटाछेदनं। तथा एवमेव तृतीयजटाछेदनं। तेन
तृतीयकृत्व वपने गोदानं। पुण्याहं दीर्घमायुरस्तु इत्यादि। सुशान्तिर्भवतु। अस्य यजमान
6 सुतस्य चतौ यज्ञोपवपनकर्मणः इति सिध्यर्थं कृत्वा देवतां गां सदक्षिणां प्रहृतवा
सः तं निष्क्रयं मनः संकल्पितं कुर्यात्। आचार्याय यतुर्थं महं संप्रददे। भगवत्यः कुमंगदेवता
प्रीयतां। ततः उत्तरविभागे। पश्चिमादिस्थां चतुर्थजटां। आपउंदन्तु इत्यादिना पूर्ववत्। सं
स्कृत्य तस्याछेदनं। एवमेव आपउंदन्त्वित्यादिना उत्तरविभागे पूर्वादिशवर्त्तमानपंच
मीजटाछेदनं। ततो वपनं॥ मा गन्ध्यादि लोकाचारः॥ ३ परिष्टात् ४ पूर्ववत् स्नपवे
शानं॥ इति चूडाकरणं॥ अथ मेखलाबन्धनं। मा एवक इति ब्रह्मचारी नामतः। नूतन
वस्त्रात् स्पृत वस्त्रपरिधानं। कृष्णाजिनस्य उत्तरीयं। तिलकं। हस्ते कुशपवित्रं कृत्वा। ततः
॥ मित्रस्य चक्षुर्धरुणं बलीयो तेजो यशस्वी स्थविरं समिद्धं। अनाहनस्यं वसनं जरिष्णुः ॥६॥

परीदं वाज्यजिनं दधेऽहं।

स्कवे ऽग्न्याहुतिहोमः। पुरस्तात्। ४ ॐ भूः स्वाहा। ॐ भुवः स्वाहा। ॐ स्वः स्वाहा। ॐ भूर्भु
वः स्वः स्वाहा। ४। ततो माणवकं आचार्यसमीपे आनयेत्। आऽउं रुख आचार्यः। अत्यक्ष
स्वो माणवकः। प्रथमं मौञ्जीबन्धनं। तत्र मन्त्रः। ॐ इयं दुरुक्तात् परिबाधमाना वर्णं प
वित्रं पुनती न आगात्। प्राणापानाभ्यां बलमाविशंती सखा देवी सुभगा मेखले
यं। आचार्यः स्वयं मन्त्रान् पठित्वा। ततो माणवकं पाठयेत्। सर्वत्र एवमेव। त्रिवेष्टिनी प्र
वर १ प्रवरा ३ प्रवरा ५ गोत्रप्रवरानुसारेण ग्रंथिसंख्या। ततो यज्ञोपवीतं धारये
त्। आचमनं। ॐ यज्ञोपवीतमसि यज्ञस्य त्वा उपवीतेनोपनह्यामि। ततः कृष्णाजिनं नो
मंत्रः। ॐ मित्रस्य चक्षुर्धरुणं बलीयस्तेजो यशस्वी स्थविरं समिद्धं। अनाहनस्यं वसनं
जरिष्णुः परीदं वाज्यजिनं दधेऽहं। त्रांबग ३ दक्षिणी। आचार्यः स्वयं आत्मनः दृग्भिः
जलं उपरि धारयन्। सर्वं पठ्यति। उपरि आचार्यस्य अंजलिः। अधः ब्रह्मचारि अंज
लिः। आचार्यः पठति। को नामासि। ब्रह्मचारी कथयति। ॐ अमुकसगोत्रः अमुकश

मोऽहं भोः इति प्रथमीतं नामः। आचार्यः कथयति। समानार्षेयो भवान् ब्रूहि। ब्रह्मचारी कथ
यति।।। समानार्षेयोऽहं भोः। ततः आचार्यः कथयति। ब्रह्मचारिन् भवान् ब्रूहि। माणवकः कथय
ति। ब्रह्मचार्यहं भोः। ततः आचार्यः स्वस्य अंजलिं मध्ये स्थितं उदकं ब्रह्मचारिणः अंजलि मध्ये
निनयति। तत्र मंत्रः। ॐ भूर्भुवः स्वः। अमुमंत्रे केवलं आचार्य एव पठति। ततो माणवकः
पुनरपि आचार्य एव स्वस्य अंजलिं गृहीत्वा। ब्रह्मचारिणो अंजलौ निनयेत्। ॐ भूर्भुवः
स्वः। एवं भूर्भुवः स्वरिति तृतीयं। ततः आचार्यः ब्रह्मचारिहस्तौ संपुटीकृतौ। स्वस्य हस्त
7 संपुट मध्ये गृहीत्वा पठति। अस्मिन् संपुट धर्मे अनयोः संपुटे संपुटे दक्षिणोपरि वामहस्त
अधोविभागे। आचार्य एव केवलं जपति। ॐ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां
पूष्णो हस्ताभ्यां उपनयामि। ब्रह्मचारिनामा संबोधनीतं। अमुकस गोत्रा। अमुक
अमुकशर्मन् भगस्तेहस्तमग्रभीत् सविता हस्तमग्रभीत् पूषा ते हस्तमग्रभीद् अर्यमा
हस्तमग्रभीन्मित्रस्त्वमसि धर्मणाग्निराचार्यस्तव। अमुकस गोत्रा। अमुक शर्म ।।७।

कस्मिन्न इच्छो चावगन्न एतं ते ब्रह्मचारि णं परिददामि विश्वेदेवा एतं वो ब्रह्मचारि णं परिददा
मि दीर्घायुत्वाय सुप्रजास्त्वाय सुवीर्याय। रायस्पोषाय सर्वेषां वेदानामाधिपत्याय सुश्लो
क्याय स्वस्तये। ततः ऐन्द्रीमावृतमिति मंत्रं पाचार्ये स्वयं पठति। वा माणवकं पाठयित्वा मा
णवकं प्रदक्षिणं मावर्त्तयित्वा। पूर्वाभिमुखं करोति। तस्मिन्काले उ नैपूर्वाभिमुखो नवतः
ॐ ऐन्द्रीमावृतमावर्त्ते आदित्यस्यावृतमन्वावर्त्ते। ततः पाचार्यो दक्षिणां ड स्तेमाणकस्
कक्षा मध्ये प्रवेश्य। पंगुष्ठं माणवकस्य स्कन्धे संस्पर्शं कृत्वा। पंगुष्ठी माणव हृदये संस्पर्शा
कृत्वा स्वयमेकेवलामं। ॐ परिष्पत स्तेहृदयस्यापि षोच्च्यासौ। ततः तृ स्त्रीं माणवकं
प्रदक्षिणं पावर्त्तयित्वा पश्चिमाभिमुखं करोति। ततः माणवकस्य हृदयोपरि स्वहस्ते
ऊर्ध्वांगुलिं पारोप्य जपति॥ पाचार्य एवकेवलः॥ ॐ मम व्रते हृदयं ते दधामि मम चित्त
मनुचित्तं ते पस्तु। मम वाचमेकमना जुषस्व बृहस्पतिष्ट्वा नियुनक्तु मह्यमान्वाद्धि
कस्या सावित्रस्य ब्रह्मचार्यस्य ब्रह्मचारि नामा। संबोधनीनी। पमुकसगोत्रा। पमुकस

मुकुशमन्त्रा। ततः पुनरपि हैं उद्गीमाद्धामिति मंत्रेण पूर्ववत्। पूर्वाभिमुखं करोति। ततः स्व
स्य दक्षिणप्रदेशं माणवकस्य दक्षिणस्कंधोपरि आरोप्य आचार्यस्य पंठयति। ब्रह्म
चार्यसि समिधमाधेह्यपोशानं कर्म कुरु मा दिवा सुषुप्था वाचं यच्छ समिदाधानान्ता। ततः आचा
र्यस्त्वेकैकं वाक्यं। आज्ञारूपं कथयति माणवकः प्रति वाक्यं एकैकं अंगीकाररूपं उत्तरं कर
ति। तस्य प्रकारः। आचार्यस्त्वमेवं कथयति। ब्रह्मचार्यसि। माणवकः प्रत्युत्तरमाह। ॐ अस्मानि
अथवा बाढं। आ० समिधमाधेहि। ब्रह्मचारी उत्तरमाह। ॐ आदधामि। अथवा बाढं। आ० अ
पोशान। ब्र०। अश्नामि। अथवा बाढं। आ०। कर्म कुरु। ब्र०। ॐ करवाणि। अथवा बाढं। आ०
मा दिवा सुषुप्था। ब्र० न स्वपामि। अथवा बाढं। आचार्यः। वाचं यच्छ। आसमिदाधानात्। ब्रह्म
चारि मौनं करोति। उभौ उपविशतः। पूर्वाभिमुखौ ततो ब्रह्मचारी समिदाधानं करो
ति। तत्र मंत्रः। ॐ एषा ते अग्ने समित्तया वर्द्धस्व चाप्यायस्व। वर्द्धिषीमहि च वयमाप्र
प्यासिषीमहि स्वाहा॥ ॥ ततः सावित्रीप्रदानं। अग्नेरुत्तरतः उभौ उपविशतः प्राङ्मुख ॥८

आचार्यः प्रत्यङ्मुखस्तरः नाग्निकेरस्य हीत्वा नमस्कारः। ॐ प्रधाहि नोः ॐ सावित्री नो
अनु ब्रूहि। ततः प्रथमं पादः। ततः अर्धर्चेन। ततः सम्यग्नां च वीर्ये त्वत्तः।
तत्सवितुः। ॐ भर्गो देवस्य धीमहि। धियो यो नः प्रचोदयात्। ततः ॐ तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि। धियो
यो नः प्रचोदयात्। ॐ स्वस्ति। पुनर्नमस्कारः। ततः अग्नेः पश्चिमतः
तिष्ठन्नेव प्रविशतः। ब्रह्मचारि आपो नामस्थेति मंत्रेण शाग्निरा च मनं करोति। तत्र मंत्रः।
मंत्रः। आपो नामस्थ शिवा नामस्थोर्जा नामस्थाजरा नामस्थाभया नामस्थामृता नामस्थ
तासां वो शर्मन् सुमधीमा धत्ते। ततः औदुम्बरायज्ञाः दक्षिणः आचार्यः प्रत्यङ्मुखस्तरः। ततः
आचार्य स्वयमेव केवलः। स्वस्ति न इमिमौ नामितिपञ्चवर्षः पठित्वा दण्डं हस्ते अर्पयति। ततोऽपाशिष्य गो
दान दक्षिणा संकल्पः। पुण्याहं दीर्घमायुरित्यादि सुशांतिश्च वस्तु यजमानसुतस्य दण्ड प्रदानकर्म
णोऽपरि प्रतिष्ठार्थं देवतां गात्रेभ्यः आचार्याय तुभ्यमहं संप्रददे। तेन भगवत्यः कर्मणा यजमा
नसुतस्य जातकर्मादिः बहिरग्नि दक्षिणानि। नानागोत्रेभ्यो यजमानःअहं संप्रददस्यादि

। दक्षिणाः पात्रित्यादि यजमानसुतस्य ॐ उपनयनकर्मणि यः च वतां प्रसादात् सद्गुरोः शी
विकर्योः प्रसादात् उपविष्टब्राह्मणानां प्रसादात् सर्वे परिपूर्णम् अस्तु । गृहे दिशतां मनस्का ।
ततः आचार्यः ब्रह्मचारिणं दक्षं गृहीत्वा अग्निं प्रदक्षिणीकृत्य अग्नेर् उत्तरार्धे उपवेशयति
ॐ च वति अग्नि दक्षिणे । ॐ स्वस्ति आचार्येभ्यो नमः । गुरुभ्यो नमः । अनुज्ञातो गुरुरूपेति
ब्रह्मचारिणानि त्यानि । ततः स्विष्टकृत होमः । ॐ अग्नये स्विष्टकृते स्वाहा । इदम् अग्नये
स्विष्टकृते न मम । ॐ आ सप्त । कवे पाणि आहुति ॐ भूः स्वाहा । इदम् अग्नये न मम । ॐ भु
वः स्वाहा । इदं वायवे । ॐ स्वः स्वाहा । इदं सूर्याय । ॐ भूर्भुवः स्वः स्वाहा । इदं प्रजापतये । ॐ
१ भूर्भुवः स्वः स्वाहा । इदं प्र० । ॐ अयाश्चाग्ने० ष जं स्वाहा । इदम् अग्नये । ॐ प्रजापतये स्वाहा । इदं
प्रजापतये । स्तु । व्याप्य संसातिति स्वः समिधो आधाय । यथोक्तं पयुक्षणां । इदमाप इति चे
मार्जनं । मेधातिथिर्ऋषिः यो अनुष्टुप् । मार्जने विनियोगः । इदमाप० षित्रिः पवित्रग्रोप्राक्षिप्याब
हिर्होमः । प्रणीतां विमोकः । मेहरणमनुष्य कृत्यार् कर्मोपवर्गे ब्राह्मण भोजनं । पुरणाहं ॥८॥

धीमायु० रित्यादि स्वशांतिं च वक्तुं यजमानः सुतस्य जातकर्मादि उपनयनकर्मणः सम्
ध्यर्थं न्यूनातिरिक्तपरिपूर्णतासिध्यर्थं। यथासंपन्नेन नानान्नेन [illegible] पर्यंतेन भोज
नेन ब्राह्मणानहं तर्पयिष्ये। भगवत्यः कर्मांगदेवताः प्रीयंतां। अमा बांकर्मणां
प्रतिष्ठा० इदं द्रव्यं दक्षिणां निर्व्याजं श्रीगणेशांबिकयोः प्रीत्यर्थं। आदित्या० अर्थं आदित्यादि
स्नानकुलार्थं नानागोत्रेभ्यो ब्राह्मणेभ्योऽहं संप्रददे। यथायोग्य विभागः स्वस प्रति गृह्य
तां। भगवत्यो गणेशांबिके प्रीयेतां। अमा बांकर्मणां समृध्यर्थं इदं पूर्णपात्रं सहिर
ण्यं तंनिष्क्रयिणं तंडुलं ब्राह्मणेभ्योऽहं संप्रददे। दक्षिणाः पां० त्यादि यजमानः सुत
स्य जातकर्मादि उपनयनकर्मणो यन्य० णमस्कारा हेवृ० स्त। मीगच्छे वधर्मपत्नी जाणी।
आशीर्वादः। ॐ भूर्भुवः स्वः। श्यावाश्वः सविता गायत्री। आशीर्वचनग्रहणे विनियोगः।
विश्वानि देव स० स्वस्ति वामनत्रायणी० स्वस्ति वा। ऊर्ध्व दे० वाक्य। उशाजनी। ब्रह्मणः। शंनः पंचो
ना शांतिः। त्रयो वै० ज्योति। चतुर्भिः स्व० नमः। यत्र पुरुषाय नमः। सन्मुद्धवे स्थान

ऽलप वसोधारा ॥ वृद्धश्राद्धसंकल्पो समावर्तकर्म प्रधारं मनिमीती । अमुक-
गोत्रो नाना ऽ आमुकस्य जज मातृ मातृपि । आमोदे श्राद्ध महा: आ॰ सां॰ आं॰ नो॰ मं॰ तर
रायनमः । ततः संध्यावंदनं । सर्वं केवल गायत्रीमंत्रेण । अपवित्रः इति विष्णुस्थाने गायत्री
यत्र वारत्रय पठितेति स्थाने गायत्री । आपोहिष्ठा स्थाने गायत्री । अघमर्षणे उपस्थाने उ घो
जपः परिपूर्णः । ततोनंतरं सर्वेषां नमस्कारः । रात्रौ संध्यावंदनं तु चापश्चात् । अग्नि
कार्यं तद्दापि तु गायत्रीमंत्रेण सर्वं ॥ छ ॥ अथ समावर्तनं । गणेशपूजे मातृस्थापनं
अपाधा मज जीउ वानं । आचमनं प्राणायामः ३ । पंचगव्य नमस्कारः । अग्निस्थापनं । आधार
कादिकुशकंडिकं कृत्वा समष्टदश समिद्धोमादि आज्यभागौ तु चतुः षोडश होमः । पुरस्तात्
स्कवेन आज्याहुतौ । ततः पानद्रव्यमपि परिब्रह्मचारिणं उपवेश्य केशवपनं । लोमनख
निव्रा व्रीहि यव तिल माषपा अपामार्ग शमीपुष्पाणि एतानि सर्वाणि पिष्टयित्वा उद्वर्तनं । आपो
हिष्ठेति सूक्तेन अभिषेकः । कृत्यं कृत्यं प्रसिद्धं कृत्वा नमः । एवं कृत्वा तथा कृत्वा स्नानानंतरे
आचमनं । मौंजी अर्द्ध विभागेन पृथक् कृत्वा उपवीतं दृढं धारयित्वा पूर्ववस्त्र परिधानं
तथा उत्तरीय वस्त्रं ततः पुष्पमिति सौवर्णैः पवित्रकरणं ममाग्ने वर्च इति विष्णुनं पादधौ
आमोदक श्राद्धक॰ पुना उ नरेकृम नावीयनमस्तु

१०॥

उल ११ मांगल्य वधापनं । उल ७ ब्रह्मणो पूर्णपात्रं उल ८ पु ... ह. स ... प

इन्द्रह महनाया इति छत्रं । ॐ आरोहता पुजीर्द संवरणो नामनुपूर्वं यजमानाय तिष्ठ रुत्वष्टा सु
जनिमा सजोषा दीर्घमायुः कुरति जीवसेन इति मंत्रेण उपानहौ । दीयस्ते अस्त्वीं कुशोयेनाव
सु प्रच्छ यच्छति । यजमानाय सुब्वो इति मंत्रेण वीरउ मादत्ते । तथा आरोहणमंत्रः ॥ ॐ वनस्पते वीडु
गोहि भूया ॐ त्वानि । ॐ शास इत्था महां अस्यमित्र ... न । ततः सफलस्य ... पर्यते रथेन गत्वा
नः स्वगृहमागच्छति । प्रवत्त ... मंत्रौ ॥ ॐ इ ... नी । ॐ स्योना ... ततः गृहे आगतस्तो ...
... अग्नेः समीपे पविश्य उपविष्टात् आज्याहुतीः ॥ ॐ ... सप्त ... तेषामग्रे ...
... ॥ ॐ तिस्रः समिधो इत्यादि ... विमोचनो मांगल्यं । आशीर्वादः ॥ ४ दक्षिणा संकल्पः
पुण्याहं दीर्घमायुरित्यादि सुशांतिर्भवतु । अस्य समा ... कर्मः प्रतिष्ठार्थं सिद्ध्यर्थं च ... दक्षिणां
... आचार्याय ... संप्रददे ... ततः ब्रह्मणो पूर्णपात्रं ब्रह्मणे
नीकर्मापवर्गे ब्राह्मणभोजनं ... शांतिः ... अस्य समावर्तन कर्मणो
... ॥ इन्द्राय नमः । अग्नये नमः । यमाय नमः । निर्ऋतये नमः । वरुणाय नमः । वा

पवेनमः। सोमायनमः। ईशानायनमः। रुद्रायनमः। पृथिव्यैनमः। ततोयज्ञोपवीतमेव

जामजानदजादिकं सर्वं निहितेदकर्त्रीमित्यग्राग्रलेवनवाजलेजकुर्यात। दक्षोद्विपाजपू

जा। इतिजातकर्मादि उपनयनकर्मादि समावर्त्तनकर्म समाप्तः॥ ॥श्री॥ ५

ॐश्रीसंवत् १९ नावरखेमाश्राधवदि १३ वारगरे लखितं बोहेराम्

पतामिजन्म। खरीमपरखोम्य॥

ॐ पंचमिजमानहकेवेश्रावणाश्रामकर

आरोह तायुर्जरसं वृणाना अनुपूर्वं यजमानावसिष्ठः

इहत्वष्टा रजनिमासजोषा दीर्घायुचरति जीवसे ॥१॥

न